

worden genoemd: 1933. Het jaar van de machtsovername door Hitler! De voorloopige fixeering van den zegetocht van het nationaal-socialisme, dat een nieuwen inhoud ging geven aan den zin der geschiedenis en aan den wankelenden en onwortelden mensch in zijn „Sein zum Tode” — vooral aan het Duitsche volk — en in zijn „schicksalhafte” gebondenheid weer steun wilde geven in de onwankelbare vastheid van den alvermogenden Staat. De Staat, die op heel het leven van volk en enkeling zou mogen beslag leggen en dat doen zou met gebruikmaking van de bekorende leuze: „Dienst am Volk”.

Het was een „uitweg” uit het humanum, die als materiaal echter slechts gebruiken zou al wat in de donkere diepten van het humanum aan mogelijkheden verborgen lag. Het was een selectief en exclusief humanisme ⁸⁴⁾ dat meende vanuit een structuuranalyse van het humanum, vanuit een gerestaureerde anthropologie een nieuwe wereld te kunnen opbouwen. Maar deze wereld zag er anders uit dan die van Heidegger. Slechts het eindresultaat was hetzelfde: „Mut und Entschlossenheit”. Het was de „Schicksalsstunde des deutschen Volkes”, maar dan niet „Schicksal” als oergebondenheid in wanhoop, maar als gegrepen, aanvaard, verwerkt Schicksal, het niet anders meer kunnen „aus der konkreten Situation heraus”.

Zoo ontstond de nieuwe ideologie, die zoowel in Duitschland als in Holland ⁸⁵⁾ vrij spoedig in directe relatie gesteld werd met het „positieve Christendom”, maar in den grond der zaak ondanks het beroep op de „Ursetzungen” als bloed, bodem, ras, volk en staat niet anders betekende dan een volmaakt gesaeculariseerde poging om het „Schicksal” meester te worden.

Het zal altijd een van de merkwaardigste feiten uit den Duit-schen Kerkstrijd blijven, dat velen der Duitsche Christenen de „religieuze” glans, die over deze Schicksalstheorie werd geworpen, niet hebben doorzien.

De Duitsche theologie werd door deze nieuwe ideologie ten diepste beroerd en geschokt. De meest scherpzinnige poging om dit nieuwe te kunnen aanvaarden en zoo de kansen der kerk te benutten, was wel deze, dat men deze ideologie in verband ging brengen met de leer der scheppingsordeningen ⁸⁶⁾.

Dáár scheen het bijbelsche fundament te liggen voor deze her-

⁸⁴⁾ Wanneer SLEKOW, *Humanität in Gefahr*, 1936 (pag. 59) en BANNING, *Wat dunkt u van den mensch?* 1936 (pag. 194 v.) fascisme, nationalisme en elke dictatuur typeeren als „antihumanistische” machten, dan vergeten zij, dat de bedreiging van de humaniteit ook uit een autonoom humanisme kan voortkomen. Men denke aan SNETHLAGE's „antihumanisme”.

⁸⁵⁾ Vgl. Brochure IV der N.S.B. pag. 16: „Het nationale leven van den wordenden Nederlandschen Staat zal niet staan op den bodem van autonoom-menschelijke redeneeringen, doch de Nederlandsche Staat zal God belijden als de drijfkracht van het nationale zedelijke leven”; vgl. ook Dr W. TH. BOISSE-VAIN en Dr J. VAN HAM, *De kerk op den tweesprong*, 1942.

⁸⁶⁾ Zoo ook in Holland, o. a. BOISSEVAIN, *De kerk en de nationalistische Staat*, 1935, pag. 63 v.